

Folklorisztikai terepmunka?

Fullasztó a hőség hiába, Dél-India. Igaz itt január van, de az idő napközben meleg, hogy sejteti, nyáron már-már elviselhetetlen volna. Az egész napi bókászás után étlen-szomjan, azaz egy-egy kókuszdió selymesen édeskés levéllel frissítve magunkat végre megpihenni szerettünk volna.

A közeli, egyszerű étterem vagy inkább kifőzde finom, forró paratával, rongyos lepénnyel hívogatott bennünket, s már indultunk volna, amikor az egyik falkerítés mögül a kígyósípok varázsos hangja csapott meg bennünket. Hiába ágaskodtunk, belátni nem lehetett, de egy olyan vendégszerető és közvetlen népnél, mint az indiai, semmi sem lehet akadály elhatároztuk, bemegyünk! A kapuban kiöltözött sereglet: a férfiak nyugati ruhában, az asszonyok hagyományos viseletben: hihetetlen élénk, mégis elegáns szárik, csillogó ékszerek, hajba font virágfüzérék csupa keleti csoda. A muzsika hangjaiból értettük meg: esemény van a háznál, s lám, a hivatlan és váratlan vendéget is szívélyesen invitálták beljebb. Tudnivaló, Indiában a messziről jött vendégben Isten küldöttét látják, igyekeznek mindennel kedveskedni neki. Ez az önzetlenség magas fokú példája, hisz meglehet, az életben sosem találkoznak többé vendégükkel. Nemigen értettük, mibe is csöppentünk, de nagy volt a sürgölődés. A teremben a fal mellett kivilágított díszlet, mintha csónakba lehetne beszállni a fényképezkedéshez. Középpütt oltár-szerűség: gyékény és ülepárna a földön, körötte tálakon rizs, gyümölcs, égő mécsesek, füstölők... Amott ajándékok, ruhafélék, illatszerek, apróságok, s hátul a zenészek a dobos és a kígyósípon játszó emelkedett egykedvűséggel muzsikálnak. Én a zenét szeretném rögzíteni folytonos muzsikálás közben bólintanak, persze, lehet! A többieket beljebb terelgetik, hadd kapják a legjobb helyet, ahonnan látni is, hallani is lehet. Igaz, a háziak alig beszélnek angolul, mégis megértjük egymást, s lassan kiderül, egy archaikus rítus kellős közepébe csöppentünk. A növendék lány érett nővé fogadásának ceremóniája a pubertáskori beavatások fontos része. A várakozás a tetőpontjára hág, egyre többen sürgölődnek, s mintha egyre kevesebben látnák át, mi is történik. Végre mindenki elrendezkedik, s megérkezik a leány. Frissen kifestve, csinos, és meglehetősen drága száriban, szépen felékszerezve, méltósággal helyet foglal a neki készített ülőhelyre. A férfiak illedelmesen hátrébb húzódnak ez az asszonyok ünnepe. A zene makacsul sír, a meleg levegőt a nagy és lomha ventilátor lapátok keverik. Aztán sorban előlépnek az asszonyok: az első a kezét a kancsóba mártja, amelyben a kultikus kellékekkel dús, megszentelt vizet tartják. A vízzel megkeni a kislány homlokát, két kezét, s lábaira is szór néhány csepp vizet. Majd veszi a lámpást, széles mozdulatokkal, nagy köröket leírva lengeti a leány előtt. A lámpás után a szindhúr, a vérszínű kármin porfesték következik, amit hüvelykujjával a kislány homlokára ken, aztán a nagy tálak egyikét felragadva azt is meglengeti a kislány előtt. Végül rizsszemeket és szezámmagot hint az ünneplő elébe, néhány jó szóval is megáldja, majd átadja a helyét a következő nőroknak. Azok pedig szép számmal sorakoznak, ki türelmesen, ki élénkebben várja a lehetőséget. A kislány jó darabig élvezi, hogy ő van a figyelem középpontjában, de lassan egyre terhesebb neki az ünneplés. Főként, mivel a fejére locsolt vízcseppek lassan elkenik szemfestékét, s bizony nehéz ilyen sokáig állni a szakadatlan ünneplést, a tekintetek keresztütztét. Lassan fogy a sor, de rólunk, hivatlan vendégekről sem feledkeznek meg: a mi asszonyainkat is invitálják, adjanak nekik is áldást. Ők előbb húzódoznak, végül mégis kötélnek állnak az asszonyi érzések és kötelességek kultúrákon és határokon átívelően is összecsengenek. Persze kicsit kusza a sorrend, lehet, hogy előbb kenték a kislány homlokára a szindhúrt és később lengették a lámpást, vagy másként fogták a tálat, mint ahogyan kellett volna, mégis mindenki elégedett: a fehér nők is megáldották az ifjú menyecskét! Az ünneplő öröme vége a kenekedésnek és ünneplésnek, de az ő megpróbáltatásainak java még hátra van: a fényképezkedés. Mindenkit a csoportképhez kérnek, aztán egyenként, páronként állnak a díszlet közepébe, és csattognak a gépek. Ez az epizód sokáig elhúzódik. Időközben az édesanyjának is bemutatnak bennünket, akinek gratulálunk a lányához, valamint az ünneplés gördülékeny megszervezéséhez. Szerényen fogadja a gratulációt, de látszik, jól esik neki, sőt, különös áldásnak tekinti a messziről jött idegenek jelenlétét. Majd az ifjú ceremóniamester aki beszél angolul is az udvarra terel bennünket, ahol finom vacsorával látnak vendégül: az elmaradhatatlan rizs, párolt zöldségek, lepényféle, gyümölcs és édesség. Ez igen jól sikerült, s a család legnagyobb öröme bőségesen fogyasztunk a vegetárius finomságokból. Igen, néha az elfogadással nagyobb örömet lehet szerezni, mint az ajándékozással. Közben a kislányt még mindig fényképezik, az ő szolgálata még tart. Még egyszer beállunk mi is az ifjú hajadon mellé, egy kis csekélységgel hozzájárulunk élete indulásához, majd búcsúzkodni kezdünk. A zenészek fáradozását némi adománnyal köszönjük meg, s felderül az arcuk, amikor visszahallgathatják saját muzsikájukat. Egy szokványos vacsora helyett az isteni elrendezés folytán néprajzi terepmunkát folytathattunk. De mennyire más elméletileg beszélni a pubertás-ceremóniákról, mint átélni, átérezni a család örömét, hogy erőben, egészségben fel tudták nevelni leányukat, aki, lám, eladó sorba lépett, és a közösség teljes jogú nőtágyává fogadták. Az egyes mozzanatok pontos leírása, szimbolikus és tradicionális jelentéstartalmának megfejtése, az esemény dokumentálása helyett mi élményt szereztünk. Élményt egy olyan eseményről, ami hiányzik nyugaton. Nálunk a lányokat és a fiúkat a legtöbb esetben nem a hagyományos családi felnőtt közösség kultúrája, hanem a haverok szubkultúrája fogadja be, nem az élet szentségének megragadásába és továbbadásába, hanem rossz esetben a narkomániába avatják be őket, rítusok híján sokan nem szervesülnek, hanem elidegenülnek. A rítusok kivészésével nehezebbé válik az emberek élete, tartozzanak akár a fiatalabb, akár az idősebb generációhoz. Messzire mutatnak ennek az estének a tanulságai a posztmodern korban is volna létjogosultsága a tradíciónak! Rácz Géza